

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ СЕКЦІЙНОЇ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ: ОБҐРУНТУВАННЯ ФЕНОМЕНУ ПОПУЛЯРНОСТІ ФУТБОЛУ

SYSTEMATIZATION OF MOTIVATIONAL FACTORS IN SECTIONAL SPORTS ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION STUDENTS: JUSTIFICATION OF THE PHENOMENON OF FOOTBALL POPULARITY

В сучасному фізичному вихованні актуальним стає питання посилення ролі секційної активності студентів ВНЗ, оскільки обов'язкові заняття не задовольняють рухову потребу здорової молодшої людини, тому здоров'я студентів дедалі погіршується. Але секційні заняття є факультативними, і відвідування їх студентами бажає кращого, тому актуалізується питання вивчення мотивації студентів у спорті та методи її формування. В межах цієї статті ми звели в систему розмаїття мотивів любительської спортивної діяльності, щоб зрозуміти причини популярності футболу, які всі констатують, але ніхто не пояснює адекватно науковим стандартам. Усі мотиви (взяті з наукової літератури), яких ми нарахували 19, зводяться до чотирьох, які правильно внаслідок того назвати основними: потреба в русі, змагальний, соціальний, емоційний. З них потреба в русі та емоційний є внутрішніми, тобто визнаються головними. Футбол є чемпіоном зі щільності переміщення серед усіх командних спортивних ігор, тому: 1) максимально реалізує потребу в русі, 2) як командна спортивна гра є чемпіоном спорту в категорії емоційності спорту, а за рахунок взаємодії обох цих функцій є чемпіоном і серед командних спортивних ігор. Більше того, внаслідок взаємодії цих функцій футбол стає інтелектуально найцікавішою зі спортивних ігор, бо «специфікою футболу є найвищі вимоги до швидкості мислення, кмітливості, завбачливості, інтуїції» – саме внаслідок швидкості зміни подій та складності в орієнтування внаслідок переміщення на великі дистанції.

Тобто футбол є найефективнішим для тих, хто потребує максимального переміщення, відносного навантаження на інтелект та максимальних емоцій (з тих, які приносить гра). Зрозуміло, що це більшість юнаків до 25 років, а після 25 років настає зрілість, для якої вирішальним чинником у спорті є оздоровчий ефект та соціальна значущість: у віковій категорії, яка мотивована оздоровчою мотивацією (більше 25 років), футбол уже не посідає перше місце серед інших видів спорту, а поступається єдиноборствам, плаванню, важкій атлетиці. Але спортсмен після 25 років чи пізніше точно не буде змі-

нювати спеціалізацію, тому з віком соціальні функції футболу стають значущіші.

Ключові слова: мотивація студентів, спортивна діяльність, футбол, секційні заняття, внутрішня і зовнішня мотивація, потреба в русі, емоційний мотив.

In modern physical education, the issue of strengthening the role of sectional activities of university students is becoming relevant, since compulsory classes do not satisfy the motor needs of healthy young people, and therefore the health of students is deteriorating. However, club activities are optional, and student attendance leaves much to be desired. This raises the question of studying student motivation in sports and methods of shaping it. In this article, we have systematized the variety of motives for amateur sports activities in order to understand the reasons for the popularity of football, which everyone notes but no one explains adequately according to scientific standards. All 19 motives (taken from scientific literature) can be reduced to four, which can rightly be called the main ones: the need for movement, competitive, social, and emotional. Of these, the need for movement and emotional are internal, i.e., they are recognized as the main ones.

Football is the champion in terms of movement density among all team sports, therefore: 1) it maximizes the need for movement, 2) as a team sport, it is the champion in the category of emotionality in sports, and due to the interaction of both these functions, it is also the champion among team sports. Moreover, as a result of the interaction of these functions, soccer becomes the most intellectually interesting of all sports games, because "the specificity of soccer is the highest demands on speed of thinking, quick-wittedness, foresight, and intuition" – precisely because of the speed of change of events and the complexity of orientation due to movement over long distances.

In other words, soccer is most effective for those who need maximum movement, relative intellectual stimulation, and maximum emotions (of the kind that the game brings).

Key words: student motivation, sports activities, soccer, sectional classes, internal and external motivation, need for movement, emotional motive.

УДК 796.332:378.18:159.955
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/89.39>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Осадець М.М.,
orcid.org/0000-0003-2343-2220
професор кафедри фізичного виховання
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Петричук П.А.,
orcid.org/0000-0002-8427-1961
ст. викладач кафедри фізичного виховання
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Постановка проблеми. Теоретично причина вибору людини певного явища з ряду подібних має збігатися з мотивом, однак практика показує, що це не обов'язково, оскільки причини та мотиви є усвідомлюваними тільки частково. Однак що більше мотив відображає сутнісну рису обраного явища, то більше шансів стабільного зв'язку між суб'єктом та об'єктом вибору. Стабільність нам потрібна тому, що досліджувана нами група людей, а саме учні та студентська молодь, не завжди готові сприймати

частину змін позитивно, в педагогічному ж процесі позитив є атрибутивною умовою його існування. Тому необхідно знати природу як причини вибору, так природу мотивації самим суб'єктом цього вибору та намагатись допомогти суб'єкту в його мотивації перейти з допоміжних причин на основні або в процесі переходу здійснити інший вибір без стресу для себе та ближніх [7].

На щастя, тема мотивації в спортивній науці не обділена увагою. В нашому дослідженні, на

жаль, мотивація спортсменів вищих досягнень не є актуальною, оскільки, як показало дослідження [15], мотивація змінюється в процесі підготовки спортсменів. Оскільки спорт є діяльністю, то значення мотивації в ньому є настільки ж важливим, як і в будь-якій діяльності: «Вважається, що сила мотивації спонукає спортсменів наближати потреби спортивного результату до можливостей його досягнути» [15], «Мотивація є основою всіх спортивних зусиль і досягнень» [17], «Науковці вважають мотиваційну сферу ядром особистості, що включає систему взаємопов'язаних між собою мотивів, які, в свою чергу, виражають суть самої особистості та забезпечують її взаємодію з оточуючим середовищем» [8, 9].

У наукових джерелах мотивація визначається як сукупність психологічних чинників, що пояснюють поведінку людини, її спрямованість та активність. Мотив є внутрішньою стабільною властивістю особистості, яка спонукає її до конкретних дій. Мотиви можуть бути як свідомими, так і несвідомими [1].

Мотивація у спортивному тренуванні пов'язана із внутрішньою мотивацією та мотивацією досягнень.

Внутрішня мотивація – це те, що спонукає людину діяти, щоб підвищити свою впевненість у собі та незалежність, а не заради зовнішньої мети. Мотивація досягнень – це тип мотивації діяльності, який пов'язаний з потребою людини досягати успіху та уникати невдач [8, 10, 13, 20].

Внутрішня мотивація створює зв'язок людини і виду спорту, мотивація досягнень починає діяти, коли людина порівнює свої результати з результатами успішніших людей чи з себе-потенційного. Тобто любительський рівень спорту міг би й обійтись без мотивації досягнень, аби не соціальна природа людини, оскільки внутрішня мотивація зберігається навіть тоді, коли зникає зовнішня [7, 8, 12]. В зовнішню мотивацію включають ще й інструментальну, або мотивацію соціального обов'язку, яка означає виконання спортивного обов'язку, почуттям відповідальності перед тренером, батьками, близькими, школою (університетом), містом (селом), країною [13].

Поділяють мотиви за процесом діяльності (задоволення потреби у руховій активності та задоволення, яке учні чи студенти отримують під впливом гострих вражень від суперництва) та за результатом діяльності (викликані задоволенням потреб особистості у самовдосконаленні, самовираженні, самоствердженні) [9, 11]

Аналіз літературних джерел. Хуртенко О.В. і Бортун Б.О. та Сотник Ж.Г., Кравчук Р.Я., Сотник О.В. якісно описали зовнішню та внутрішню мотивацію [13, 17].

Фролова Л.С., Каленіченко О.В., Дудник І.О. дослідили співвідношення мотивації досягнення

успіху та мотивації уникнення невдач та динаміку видів мотивації на різних етапах фізичної підготовки [15].

Тітова Г., Бобошко В., Можин С. провели соціологічні дослідження та встановили мотиви заняття спортом у ДЮСШ дітей, які виявились висхідними та основними протягом всіх інших періодів життя людей, які займаються спортом на різних рівнях [14].

Марченко О., Бричук М., Джемінь С. навели дані про мотивацію в заняттях спортом китайської молоді, здійснила їх аналіз та показала обмеженість наших висновків світом «білої раси» [8].

Коротич В. здійснив дослідження пріоритетних мотивів у оздоровчих тренуваннях чоловіків від 25 років та тим самим науково обмежив наші висновки щодо причин найбільшої популярності футболу чоловіками віком до 25 років [3].

Виділені аспекти проблеми, які не були вирішені раніше. Однак ми не виявили джерел, які встановлюють специфічну мотивацію саме до занять з футболу, адже навіть якщо такі публікації є, то мотивація, описана в них, є загальноспортивною або стосується всіх командних спортивних ігор.

Мета статті – здійснити систематизацію мотиваційних чинників спортивної діяльності студентів, відображених у наукових джерелах, та виявити специфічні мотиваційні детермінанти, що зумовлюють популярність футболу серед студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отож, класифікуємо види мотивації, виокремлені дослідниками.

Період молодшого шкільного віку. Внутрішня та зовнішня мотивація реалізуються як: потреба в русі (68,5%) та оточення (54,3%), в оточення відносно й вплив батьків (43,7%) [17]. Це видається дивним, але Келішев І.Г. опитав 900 спортсменів з високим рівнем майстерності, в них початкова мотивація була оточення (команда) [12].

З віком ці 2 мотиви розростаються в складнішу систему, але суть їх від того не змінюється. Резонанс зовнішньої та внутрішньої мотивації реалізується в образі футбольного кумира, який приводить в ДЮСШ 32% дітей [14], адже кумир є зовнішнім явищем, яке відгукується у внутрішньому світі дитини як прагнення до самовдосконалення.

Підлітковий період. Найважливішими стають змагання як зовнішній різновид досягнення, команда як потреба в колективі, якісний тренер як реалізація потреби мати наставника як проміжної ланки кумира. Тобто зовнішня мотивація в підлітковому віці є вирішальною, «зміщення з процесу на результат спортивної діяльності відбувається в підлітковому віці» [10].

Пізнавальна мотивація (6,9%) [17], [4, 15] є тимчасовим явищем у спорті, тому сенсу розглядати її нема, хоча вона має значення певний період часу.

Юнацький період: формується система зрілих

мотивів, з віком змінюється лише відсоток приналежності людини до будь-якого з мотивів.

1. Потреба в фізичному самовдосконаленні, або ж підвищення рівня фізичної підготовленості (70%) [8], або ж «знання про користь спорту» (56%) [8] визнана всіма дослідниками як один із провідних мотивів занять спортом (58%) [16], (48,6%) [4] (32%) [14], [2, 5, 6, 9, 10-12, 18, 19], 18% цей мотив складає хіба у спорті вищих досягнень [15], оскільки, на нашу думку, таким спортсменам набрид уже цей мотив з роками. *Фізичне самоствердження* визнають значущим мотивом багато авторів: 32% [15], 17,24% [17], [4, 8, 10, 12, 15]. На нашу думку, мотив фізичного самоствердження варто вважати юним різновидом потреби в фізичному самовдосконаленні, оскільки самоствердження є актуальним, доки воно не відбулось в достатній для індивіда мірі, а далі відбуваються ті ж дії, але мотив змінюється на самовдосконалення. Цю думку підтверджує дослідження Фролової Л.С. та співав., де зазначено, що «Динаміка мотивів ... фізичного самоствердження у процесі багаторічного тренування (від початкової підготовки до підготовки до вищих досягнень) вказує на тенденції зниження впливу», де на останньому етапі сягає нуля [15]. *Уподібнення* [16] також відносимо до самовдосконалення, оскільки в нормі людина прагне уподібнитись досконалому за рахунок своїх зусиль. *Бажання подолати стрес* [9, 12] можна віднести як до мотиву самовдосконалення, якщо це стрес, отриманий поза спортом, так і до змагального мотиву, якщо це стрес, отриманий спортом. *Мотив підготовки до професійної діяльності* (18,97%) [17], [15] теж відноситься до потреби у самовдосконаленні. *Оздоровчий, чи рекреаційний, мотив* (60,9%) [8], [2, 11, 15] відносимо сюди ж, оскільки здоров'я є атрибутом досконалості.

Потреба в русі [9], яка нікуди не поділась, а вийшла з фокусу уваги любителя спорту. «У масовому спорті, фізичній культурі в основі мотивації лежить прагнення до фізичних рухів та рухової активності» [17]. Здавалось би, мотиви «потреби в русі» та «потреби в фізичному самовдосконаленні» протистоять одне одному, адже в основі потреби у самовдосконаленні покладено певний ідеал, а в потребі в русі ніяких ідеалів нема. Але протистояти вони не можуть, оскільки поза реалізацією потреби в русі реалізація потреби у фізичному самовдосконаленні неможлива (але не у всіх випадках цей рух є фізичним). Тому, на нашу думку, різниця між цими мотивами полягає не в суті, а в осмисленні суті цих мотивів, тому і потребу у самовдосконаленні можна вважати частиною потреби в русі.

2. Змагальний мотив, або суперництво, конкуренція (всі автори). Сюди ж відноситься *потреба досягнення* (всі автори), оскільки навіть в межах однієї людини досягнення – це результат змагання з самим собою за можливість володіти чимось

цінним. Сюди ж відноситься *успіх в спорті* (24%) [16], (51,72%) [17], оскільки успіх в спорті – це і є досягнення.

3. Соціальний мотив [8, 9, 10, 12, 15] включає в себе 3 мотиви: *соціальне самоствердження* (37,93%) [17] [5, 9, 12, 15, 18], *соціальну приналежність* (або соціально-емоційний мотив) (13,79%) [17] [4, 9, 11, 12, 15, 18] та *соціальний обов'язок* (він же соціально-моральний мотив, він же громадянсько-патріотичний) (43,09%) [17] [15, 19]. Ця тріада формується саме у вказаному порядку: в молодому віці домінує самоствердження (31% відвідувачів ДЮСШ мають цей мотив [14]), після достатнього проживання цього мотиву його місце заступає соціальна приналежність (до команди та ширших спільнот, які включають команду), після достатнього проживання цього мотиву настає соціальний обов'язок, тобто відчуття відповідальності перед очікуваннями тих, до кого належиш). Хоч це і зовнішній мотив, але дуже вагомий як в сучасному спорті, так і в сучасному суспільстві, і значущість його зростає зі стажем у спорті [15].

Творчий мотив [2] нема смислу виокремлювати, оскільки творчість – це рівень розвитку будь-якої професійної діяльності.

Матеріальний мотив (3%) [4] [9, 10, 12] є зовнішнім мотивом, який стосується переважно батьків юних футболістів або професійного спорту, тому не може розглядатись як сутнісний. «Як сказав один відомий футболіст, в юності ніхто не приходить в футбол заради благ, навпаки, приходять з благими намірами» [12].

4. Емоційний мотив (13,79%) [17] [5, 11, 15, 18, 19] Сюди ж відносимо *отримання нових вражень* [4], оскільки враження цікавлять людей виключно заради емоцій, та *ігровий мотив* (54,7%) [8] (18%) [16], оскільки гра від будь-якої іншої діяльності відрізняється саме викликом емоцій.

Отже, всі мотиви можна звести до чотирьох: потреба в русі, змагальний, соціальний, емоційний. То які мотиви з перерахованих є внутрішніми? Зрозуміло, що потреба в русі та емоційний. Отже, саме ці мотиви є головними.

Але як вони відображають феномен популярності футболу?

Футбол є чемпіоном з переміщення серед усіх командних спортивних ігор, тому 1) максимально реалізує потребу в русі, 2) як командна спортивна гра є чемпіоном спорту в категорії емоційності спорту, а за рахунок взаємодії обох цих функцій є чемпіоном і серед командних спортивних ігор. Більше того, внаслідок взаємодії цих функцій футбол стає інтелектуально найцікавішою зі спортивних ігор, бо «специфікою футболу є найвищі вимоги до швидкості мислення, кмітливості, завбачливості, інтуїції» [10] – саме внаслідок швидкості зміни подій та складності в орієнтування внаслідок переміщення на великі дистанції.

Тобто футбол є найефективнішим для тих, хто потребує максимального переміщення, відносного навантаження на інтелект та максимальних емоцій (з тих, які приносить гра). Зрозуміло, що це більшість юнаків до 25 років, а після 25 років настає зрілість, для якої вирішальним чинником у спорті є оздоровчий ефект та соціальна значущість: «у віковій категорії, яка мотивована оздоровчою (= рекреаційною) мотивацією (більше 25 років), футбол уже не посідає перше місце серед інших видів спорту, а поступається єдиноборствам, плаванню, важкій атлетиці» [3]. Але спортсмен після 25 років чи пізніше точно не буде змінювати спеціалізацію, тому з віком соціальні функції футболу стають значущіші [15].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, ми привели загальноспортивні мотиви у систему, і визначення головних із них (потреба в русі та в емоціях, отриманих від спорту) зразу дало можливість поглибити отримане в попередній статті знання про причини популярності футболу в сучасному світі. Футбол є найефективнішим для тих, хто потребує максимального переміщення, відносного навантаження на інтелект та максимальних емоцій (з тих, які приносить гра). Зрозуміло, що це більшість юнаків до 25 років. Ці висновки, втім, стосуються відомого загалу європейського та американського світу (тобто світу білої раси), а в Китаї, наприклад, футбол обирають 6–7% студентів [8]. Однак це питання ми залишимо тим, хто цікавиться вивченням китайської та іншої культури.

Подальші дослідження стосуватимуться інших командних спортивних ігор та інших популярних видів спорту, які дозволяють зрозуміти принцип індивідуальності в спорті з метою надання кращих пропозицій студентам при виборі ними спортивної секції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонова Н.О. Особливості професійної мотивації студентів психологічного факультету. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2010. Т. 12. Вип. 10. Ч. II. С. 22–33.
2. Болтоматіс Д.В. Методики мотивації студентів до занять спортом в рамках навчальних занять з фізичної культури. *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини*: Матеріали IV міжнародної інтернет-конференції 24–25 листопада 2020 року. Одеса, 2020. С. 97–100.
3. Коротич В. Мотиваційні пріоритети в оздоровчих тренуваннях чоловіків молодого віку. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*. 2024. Вип. 43. С. 59–66.
4. Кураса Г.О. Формування мотивації у студентів до занять в секції футболу. *Наукові праці. Сер. Педагогіка*. 2010. Т. 123. Вип. 110. С. 149–153.
5. Лукова С.В. Зв'язок мотивів спортивної діяльності із саморегуляцією підлітків-спортсменів. 2022.

Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Вип. 67. С. 110–128.

6. Луценко Р.В. Вивчення мотивації до занять футболом серед сучасної студентської молоді. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. Вип. 11. С. 210–216.

7. Максимченко В.І., Дудник О.К., Денисенко А.О. Особливості формування мотивації молоді до занять спортом. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 11 (39). С. 594–601.

Марченко О., Бричук М., С. Джемін. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом як важлива умова функціонування ефективної системи фізичного виховання Китайської Народної Республіки. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. Вип. 4. С. 42–49.

8. Олійник М.М. Щодо проблеми формування в учнів мотивації до занять фізичною культурою та спортом. *Вісник Дніпропетровського університету ім. А. Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2016. № 2 (12). С. 94–101.

9. Панчук А.П., Панчук І.В., Бутенко Т.В., Семенич С.В., Шелюк В.О. Особливості мотивації у спортивному тренуванні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2024. Вип. 2 (174). С. 123–127.

10. Прекурт О.Т., Вілігорський О.М. Специфіка формування мотивації до занять фізичним виховання студентів закладів вищої освіти засобами баскетболу. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 44. Т. 3. С. 45–49.

11. Прудникова М.С. Мотивація до занять спортом на початкових етапах тренування. *Основи побудови тренувального процесу в циклічних та екстремальних видах спорту*. 2019. Вип. 3. С. 205–208.

12. Сотник Ж.Г., Кравчук Р.Я., Сотник О.В. Формування мотивації до занять спортом на етапі початкової підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Вип. 8 (139). С. 94–97.

13. Тітова Г., Бобошко В., Можин С. Спортивний відбір на початкових етапах підготовки юних футболістів. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура*. 2019. Вип. 33. С. 96–102.

14. Фролова Л.С., Каленіченко О.В., Дудник І.О. Зміни мотивації спортсменів циклічних видів спорту у багаторічній підготовці. *Академічні візії*. 2025. Вип. 44. С. 1–10.

15. Хотенцева Е.В., Шпичка Т.А. Мотивація до занять футболом серед студентської молоді. *Фізичне виховання студентів*. 2013. № 3. С. 80–83.

16. Хуртенко О.В., Бортун Б.О. Структурні особливості формування мотивації до занять спортом у студентів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019 р. № 2. Т. 1. С. 119–123.

17. Чуйко О., Крупський Б. Провідні мотиви до занять спортивною реабілітацією у військових ветеранів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2024. Вип. 1 (10). С. 38–43.

18. Шандрок С.К., Гах Р.В. Зв'язок самооцінки фізичного стану та мотивації спортивної діяльності спортсменів-юніорів. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. 2022. Вип. 67. С. 172–184.

19. Palamarchuk, O., Gurevych, R., Maksymchuk, B., Gerasymova, I., Fushtey, O., Logutina, N., Kalashnik, N., Kylivnyk, A., Haba, I., Matviichuk, T., Solovyov, V., & Maksymchuk, I. (2020). Studying Innovation as the Factor in Professional Self-Development of Specialists in Physical Education and Sport. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. 12(4). P. 118–136.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.11.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.12.2025
 Дата публікації: 30.12.2025